

PRIEDAS

Pastabos ir pasiūlymai įstatymų projektams

Teikiami pasiūlymai šiems Seime svarstomiems įstatymų projektams:

Prezidento rinkimų įstatymo Nr. I-28 26, 31, 32, 33, 52, 54, 56, 58, 59, 72 straipsnių pakeitimo ir papildymo 56¹, 71¹ straipsniais, Referendumo įstatymo Nr. IX-929 36, 41, 42, 43, 51, 53, 55, 56, 68 straipsnių pakeitimo ir papildymo 54¹, 67¹ straipsniais, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo Nr. IX-1837 28, 33, 34, 35, 58, 62, 64, 66, 69, 70, 83 straipsnių pakeitimo ir papildymo 66¹, 82¹ straipsniais, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo Nr. I-532 32, 55, 59, 61, 63, 77 straipsnių pakeitimo ir papildymo 64¹, 76¹ straipsniais ir Seimo rinkimų įstatymo Nr. I-2721 28, 29, 33, 34, 35, 58, 59, 62, 64, 66, 69, 70, 82 straipsnių pakeitimo ir papildymo 66¹, 81¹ straipsniais įstatymų projektus Nr. XIIP-1835- XIIP-1838.

Pasiūlymo teikėjas	Siūloma keisti			Pastabos	Pasiūlymo turinys
	Str.	Str. d.	P.		
JPP „Kurk Lietuvai“	11				<p>Argumentai:</p> <p>Vienas kertinių tradicinių rinkimų principų yra plačios visuomenės dalies įtraukimas į procesą ir taip pasiekiamas aukštas skaidrumo ir patikimumo lygis: kiekvienas norintis gali tapti apylinkės stebėtoju ir tikrinti balsų skaičiavimą. Taip pat vieši yra VRK posėdžiai ir sprendimai. Balsavimo internetu atveju analogiško visuomenės įtraukimo pasiekti neįmanoma, nes <i>prasmingai</i> stebėsenai reikalingos specifinės kompetencijos (Introducing electronic voting, IDEA, 2011, p. 9). Todėl atitinkamam skaidrumui užtikrinti reikalingos papildomos priemonės. Viena iš siūlomų priemonių – nepriklausomas ir išsamus balsavimo internetu auditas, kurio vertinimas ir išvados turi būti prieinami visuomenei. Taip sudaroma galimybė visuomenei įsitikinti, ar sistemos veikimas buvo tinkamai patikrintas.</p> <p>Taip pat yra siūloma balsavimo internetu sistemą naudoti tik tuo atveju, jei atlikus auditą yra pateikiama išvada apie sistemos tinkamumą naudoti rinkimuose.</p> <p>Antra siūloma priemonė – įtraukti į balsavimo internetu stebėseną visuomenės ir žiniasklaidos atstovus, sudarant galimybę tinkamas kompetencijas turintiems visuomenės ir žiniasklaidos atstovams patiems stebėti balsavimo internetu eigą.</p> <p>Pasiūlymas:</p> <p>11 straipsnis. Įstatymo papildymas 66¹ straipsniu.</p> <p>Siūloma pakeisti 66¹ straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Internetu balsuojama Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje. <p>Balsavimo internetu duomenys kaupiami, saugomi ir apdorojami Vyriausiosios rinkimų komisijos valdomoje informacinėje</p>

				<p>sistemoje, kuri steigiama Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių įstatymo nustatyta tvarka. Informacinės sistemos valdytojas privalo užtikrinti, kad būtų įgyvendinti Vyriausybės nustatyti elektroninės informacijos saugos reikalavimai.</p> <p>Balsavimo internetu eigą ir balsavimo internetu informacinės sistemos veikimą prižiūri Vyriausios rinkimų komisijos parinkti tarptautinių organizacijų sertifikuoti informacinių sistemų auditoriai. Auditorių vykdomas auditas turi apimti balsavimo internetu programinės įrangos kodo diegimo bei keitimo eigą ir tvarką, balsuojant internetu paduotų balsų skaičiavimą, saugojimą ir sunaikinimą, bei kitus dokumentus ir veiklas, susijusias su balsavimo internetu eiga ir informacinės sistemos veikimu. Auditorių išvada bei susiję dokumentai yra patalpinami Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje. Detali auditorių darbo tvarka nustatoma Vyriausiosios rinkimų komisijos balsavimo internetu tvarkos aprašu.</p> <p>Internetu balsuojama tik jeigu yra atliktas išankstinis balsavimo internetu informacinės sistemos programinės įrangos kodo auditas ir informacinės sistemos saugos auditas.</p> <p>Vyriausioji rinkimų komisija taip pat sudaro galimybę balsavimo internetu eigą stebėti rinkimų stebėtojams ir visuomenės informavimo priemonių atstovams.</p>
JPP „Kurk Lietuvai“	11			<p>Argumentai:</p> <p>Programinio kodo paviešinimas yra įvardinamas kaip lemiamas veiksnys siekiant užtikrinti balsavimo internetu skaidrumą ir atskaitingumą (Ibid., p. 16), taip pat sistemos saugumą (E-voting handbook, CoE, 2010, p. 17). Šiuo metu virš 20 proc. pasaulio šalių naudoja atviro kodo įrangą savo balsavimo sistemose (The use of open source, IDEA, 2014, p. 24). Siekiant užtikrinti, kad balsavimo internetu procesai vyktų skaidriai ir pagal iš anksto nustatytą tvarką, reikalinga detaliai aprašyti šiuos procesus, o balsavimo internetu eigos metu visus dalyvius įpareigoti laikytis šios nustatytos tvarkos (Handbook for the observation of NVT, OSCE, 2013, p. 36). Siekiant įgalinti visuomenę ir stebėtojus suprasti ir įvertinti balsavimo internetu sistemos veikimą, paskatinti viešą jos aptarimą ir taip sukurti pasitikėjimą sistema, reikalinga padaryti šią informaciją viešai prieinamą.</p> <p>Pasiūlymas:</p> <p>11 straipsnis. Įstatymo papildymas 66¹ straipsniu.</p> <p>Siūloma įrašyti į įstatymo projekto 11 straipsnį naują 7 dalį ir ją išdėstyti taip:</p> <p>7. Balsavimo internetu informacinės sistemos programinės</p>

					<p>įrangos kodas ir jo pakeitimai turi būti viešai prieinami Vyriausiosios rinkimų komisijos svetainėje.</p> <p>Balsavimo internetu informacinės sistemos struktūra ir jos veikimas, įskaitant detalias specifikacijas ir sistemos architektūrą, bei su balsavimo internetu eiga susiję procesai ir veiksmai turi būti detaliai aprašyti, o šie aprašai viešai prieinami Vyriausiosios rinkimų komisijos svetainėje.</p>
JPP „KURK Lietuvai“	11				<p>Argumentai:</p> <p>Balsavimo internetu sistemos veikimas nėra suprantamas daugeliui rinkėjų, todėl turi būti sudaroma papildomos galimybės patikrinti, ar rinkėjo atiduotas balsas buvo įskaičiuotas teisingai. Galimybė patikrinti balsą, nepažeidžiant slaptumo principo, yra plačiai naudojama balsavimą internetu įsivedusiose šalyse. Tai sukuria didesnę pasitikėjimą sistema, o Estijoje yra naudojama užtikrinti, kad balso perdavimas į balsų įrašymo serverį nebuvo sukompromituotas ir veikia kaip svarbi saugumo priemonė.</p> <p>Dažniausiai kylančias abejones dėl balsavimo internetu sistemos saugumo galima išskaidyti į tris klausimus (E2E VIV project announcement): ar balsas buvo atiduotas kaip rinkėjas ketino? Ar jis buvo įrašytas kaip atiduotas? Ar suskaičiuotas kaip įrašytas? Užtikrinus šios informacijos perdavimo ir apdorojimo grandinės integralumą (vadinamą <i>end-to-end verification</i>), užtikrinamas ir visuminis sistemos saugumas. Šios grandinės integralumas yra užtikrinamas matematiškai pagrindžiant ir patikrinant informacijos perdavimo ir kriptografijos principų veikimą. Šiuos reikalavimus savo pilotiniuose balsavimo internetu bandymuose buvo sėkmingai įgyvendinusi Norvegija.</p> <p>Pasiūlymas:</p> <p>11 straipsnis. Įstatymo papildymas 66¹ straipsniu.</p> <p>Siūloma įrašyti į įstatymo projekto 11 straipsnį naują 8 dalį ir ją išdėstyti taip:</p> <p>8. Rinkėjas turi turėti galimybę patikrinti, ar balsavimo internetu informacinė sistema užfiksavo jo balsą pagal jo valią. Balso patikrinimo būdas yra nustatomas Vyriausiosios rinkimų komisijos balsavimo internetu tvarkos aprašu. Balsavimo internetu sistema turi pateikti matematinius įrodymus, kad balsuojant internetu atiduoti balsai buvo įrašyti ir suskaičiuoti teisingai.</p>
JPP „KURK Lietuvai“	11				<p>Argumentai:</p> <p>Balsavimo internetu sistemos savininkas (valstybė) turi turėti galimybes nepriklausomai nuo tiekėjo suprasti ir kontroliuoti sistemos kūrimo ir paties balsavimo internetu eigą. Nesilaikant šio principo sistemos savininkui kyla grėsmė tapti priklausomam nuo tiekėjo, kas gali lemti neefektyvų lėšų panaudojimą ir sumenkusias galimybes užtikrinti</p>

				<p>sistemos saugumą ir patikimumą (Introducing electronic voting, IDEA, 2011, p. 15, 21).</p> <p>Nors tokio kompetentingo organo sukūrimas pareikalauja laiko ir resursų, tačiau kitų šalių patirtis (Estija, Norvegija) rodo, kad tai taip pat yra efektyvus įrankis informuoti visuomenę ir didinti pasitikėjimą sistemos veikimu.</p> <p>Pasiūlymas: 11 straipsnis. Įstatymo papildymas 66¹ straipsniu. Siūloma įrašyti į įstatymo projekto 11 straipsnį naują 9 dalį ir ją išdėstyti taip:</p> <p>9. Balsavimo internetu sistemos savininkas yra Vyriausioji rinkimų komisija. Balsavimo internetu sistemos kontrolę ir priežiūrą įgyvendina nuo tiekėjų ir administratorių nepriklausomas, Seimui atskaitingas priežiūros organas, turintis technines bei kitas kompetencijas, reikalingas suprasti balsavimo internetu sistemos veikimą ir jo eigą ir, esant reikalui, koreguoti sistemos kūrimo bei administravimo procesus jų eigoje. Į priežiūros organo sudėtį turi būti įtraukti šios srities akademikai ir valstybinio sektoriaus atstovai, visuomenės atstovai. Priežiūros organo sudarymo ir veikimo tvarka yra nustatoma Vyriausiosios rinkimų komisijos tvarkos aprašu.</p>
JPP „Kurk Lietuvai“	16	1		<p>Argumentai: Šveicarijos, Norvegijos, Kanados ir kitų šalių pavyzdžiai rodo, kad balsavimo internetu diegimas yra aukštos rizikos ir kompleksiškas uždavinys, įprastai vykdomas laipsniškai ir pradėdamas nuo pilotinio projekto įgyvendinimo realistinėmis sąlygomis mažesnės reikšmės rinkimuose ir/arba mažesniu rinkėjų imties mastu. Turi būti paliekama pakankamai laiko sistemos kūrimui ir testavimui prieš pritaikant sistemą rinkimuose pilnu mastu. Pavyzdžiui, Norvegija pilotinius projektus 2011 ir 2013 m. įgyvendino 7-iose ir 12-oje savivaldybių atitinkamai. Šveicarija savo Parlamento rinkimuose leido balsuoti užsienio šveicarams tik praėjus 15 metų po to, kai pirmą kartą buvo imta bandyti balsavimą internetu.</p> <p>Laipsniškas įgyvendinimas reikalingas ir tam, kad balsavimo internetu plėtra eitų tolygiai su augančiu visuomenės pasitikėjimu, kuris atsiranda tik po eilės sėkmingai išbandytų atvejų (Introducing electronic voting, IDEA, 2011, p. 20).</p> <p>Todėl rekomenduotina atidėti balsavimo internetu įteisinimą didžiausios valstybei reikšmės rinkimuose – Seimo, o vietoj to pirmiausia išbandyti šį balsavimo būdą savivaldybių tarybų ir merų ir/ar Europos parlamento rinkimų metu 2019-aisiais metais.</p> <p>Pasiūlymas:</p>

					<p>16 straipsnis. Įstatymo įsigaliojimas ir įgyvendinimas. Siūloma pakeisti įstatymo projekto 16 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2016 m. lapkričio 1 d.
--	--	--	--	--	---